

OD REDAKCJI

EDITOR'S NOTE

Szanowni Państwo!

Oddajemy w Państwa ręce podwójny, 55/56, tom czasopisma *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej* – numer wyjątkowy pod względem zarówno szerokości podjętych zagadnień, jak i wyraźnie zarysowanej myśli przewodniej. Łączące się w niniejszym tomie wątki badań nad relacjami, komunikacją, środowiskiem edukacyjnym, terapeutycznym i kulturowym układają się w spójną opowieść o sieciach wsparcia, które współtworzą codzienność osób z niepełnosprawnościami na różnych etapach życia.

W centrum tej narracji znajdują się ludzie – osoby z niepełnosprawnościami, ich rodziny, profesjonaliści i instytucje – a przede wszystkim relacje, które umożliwiają samostanowienie, dobrostan, rozwój i udział w życiu społecznym. Lektura zgromadzonych artykułów pozwala dostrzec, że w świecie dynamicznych przemian edukacyjnych i kulturowych to właśnie relacyjność, współdziałanie, język oraz jakość kontaktu stają się kategoriami kluczowymi dla praktyki pedagogiki specjalnej.

Pierwszy dział numeru *Sieci wsparcia: relacje, zasoby, dobrostan* podejmuje temat w sposób szczególnie wielowymiarowy. Artykuł Aliny Stosor, poświęcony samostanowieniu dorosłych osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną, odślania zarówno ograniczenia strukturalne, jak i czynniki rodzinne wpływające na decyzje o ubezwłasnowolnieniu. To ważny wkład w debatę o prawach osób dorosłych, autonomii oraz symbolicznej odpowiedzialności, jaka spoczywa na bliskich.

W kolejnym tekście Tomasz Gosztyła opisuje wzajemną pomoc rodziców dzieci w spektrum autyzmu, ukazując „niewidzialną” sieć wsparcia, budowaną w codziennych kontaktach, wymianie informacji i współdziałaniu. To wsparcie – nieinstytucjonalne, oddolne – bywa mniej dostrzegane, a jednocześnie stanowi jeden z najtrwalszych elementów systemu opartego na solidarności.

Justyna Kusztal i Paweł Kozłowski zwracają uwagę na wymiar komunikacyjny relacji pomiędzy młodymi ludźmi a instytucjami wymiaru sprawiedliwości. Analiza różnic językowych kuratorów i ich podopiecznych pokazuje, jak dalece

niedostosowany język może nasilać trudności i pogłębiać poczucie bezradności u nieletnich, czego konsekwencje edukacyjne i społeczne wykraczają poza ramy procedur prawnych.

W perspektywę środowisk akademickich wprowadza artykuł Agnieszki Woy-narowskiej, prezentujący doświadczenia studentów z niepełnosprawnościami na Uniwersytecie Gdańskim oraz działania Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami. Jest to obraz kultury włączającej, która – jeśli ma być realna – musi być stale współtworzona przez społeczność uczelni, a nie jedynie deklarowana.

Dział wieńczą dwa teksty zanurzone w narracjach i praktykach kulturowych. Elżbieta Lubińska-Kościółek analizuje wystawę „Po co wojny są na świecie. Sztuka współczesna outsiderów” z perspektywy performansu, podkreślając napięcie pomiędzy rehabilitacyjnym podejściem do twórczości a jej autonomicznym, artystycznym wymiarem. Agnieszka Skotnicka natomiast, w interpretacyjnej analizie fenomenologicznej, oddaje głos dorosłym osobom z niepełnosprawnościami, ukazując autorytet jako kategorię przeżywaną, relacyjną i negocjowaną, ale przede wszystkim uwewnętrznioną i sterującą działaniami jednostki. Szczególnie tej, doświadczającej systemowych opresji.

Wszystkie teksty działu *Sieci wsparcia...* łączy przekonanie, że relacje są zarówno źródłem siły, jak i przestrzenią napięć – ale to właśnie one, w swojej złożoności, konstytuują możliwość podmiotowego życia.

Drugi dział tomu, *Szkola: specjalne potrzeby a możliwości systemu*, koncentruje się na edukacji – od wczesnego dzieciństwa po progi zawodowej kariery. Martyna Olszewska przedstawia praktyki inkluzji w amerykańskiej edukacji przedszkolnej, ukazując ich potencjał i uwarunkowania. To studium przypadku staje się równocześnie punktem odniesienia do refleksji nad polską debatą o inkluzji.

Z kolei Mariusz Garbiec opisuje rolę nauczycieli współorganizujących kształcenie, zwracając uwagę na ich twórczą sprawczość w budowaniu inkluzyjnego środowiska edukacyjnego. Zaangażowanie, formalne przygotowanie, wsparcie oraz stawianie na jakość własnej pracy ujawniają się tu jako determinanty jakości wsparcia.

W badaniach Beaty Papudy-Dolińskiej, Pawła Grygiela i współautorów wybrzmiewa analityczne ujęcie pomocy psychologiczno-pedagogicznej jako pola współodpowiedzialności różnych liderów edukacyjnych: specjalistów, wychowawców, nauczycieli. Artykuł ukazuje, że inkluzja w praktyce wymaga realnej współpracy, a nie tylko formalnych zapisów. Natomiast tekst Natalii Michalak dotyczy przygotowania studentów logopedii do współpracy międzyprofesjonalnej. Oczekiwania, obawy i wizje młodych specjalistów pozwalają przewidzieć przyszłe kierunki rozwoju logopedii oraz wyzwań systemowych.

Dział zamyka refleksja teoretyczna Magdaleny Skorobogatej i Agnieszki Nowickiej nad kształtowaniem siły moralnej jako elementu odporności psychicznej

dzieci i młodzieży ze SPE. Autorki podkreślają, że moralność – rozumiana jako zdolność do dokonywania wyborów zgodnych z wartościami – może być jednym z najtrwalszych zasobów wspierających dobrostan uczniów.

Artykuły tego działu ukazują szkołę jako miejsce spotkań kompetencji, oczekiwań, konfliktów i aspiracji, ale przede wszystkim jako przestrzeń, w której odpowiedzialność za inkluzję jest zadaniem wspólnym.

Trzeci dział tomu, *Terapia: interwencje, doświadczenia, rezultaty* przynosi szeroką panoramę praktyk terapeutycznych i edukacyjnych – od wczesnego wspomagania rozwoju po studia przypadków rzadkich chorób.

Sylvia Wrona i Małgorzata Bilewicz opisują przemianę w sposobie postrzegania wczesnego wspomagania rozwoju dziecka: od modelu ekspertocentrycznego do modelu skoncentrowanego na rodzinie. To przesunięcie podkreśla znaczenie partnerstwa i współdecydowania.

Amanda Błaszczuk przedstawia muzykoterapię jako formę wsparcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, akcentując jej potencjał regulacyjny i rozwojowy. Z kolei Anna Lis-Zaldivar omawia innowacje technologiczne w protetyce słuchu, które coraz silniej kształtują warunki funkcjonowania uczniów z ubytkiem słuchu.

Kinga Krawiecka przybliży wielomodalną książkę artystyczną jako narzędzie dydaktyczne – przykład praktyki, która łączy kreatywność, sensorykę i indywidualizację pracy z uczniem. Iwona Załęska, w studium przypadku, przedstawia komunikację bez przemocy (NVC) jako metodę wspierającą interakcję terapeutyczną z dzieckiem z niepełnosprawnością sprzężoną.

W tekście Agaty Trębacz-Ritter i Grażyny Krasowicz-Kupis pojawia się głos dotyczący fonologicznych aspektów diagnozy i terapii zaburzeń artykulacyjnych. Kolejne studium przypadku – autorstwa Anny Michalczyk i Aleksandry Kamień – dotyczy dzieci z zespołem Costello i ukazuje, jak nakładające się czynniki biologiczne i środowiskowe kształtują rozwój emocjonalny. Dział zamyka komunikat z badań Anety Lew-Koralewicz dotyczący problemów behawioralnych osób w spektrum autyzmu.

We wszystkich tekstach obecne jest przekonanie, że skuteczność terapeutyczna rodzi się na styku profesjonalizmu, empatii i adekwatnego doboru metod, a jej fundamentem pozostaje relacja.

Numer zamyka sprawozdanie Anety Kochanowicz z 18. Międzynarodowej Konferencji AAATE 2025, poświęconej technologiom wspierającym integrację społeczną. Ujęcie to stanowi cenne dopełnienie wszystkich działów tomu: podkreśla, że w świecie gwałtownych przemian narzędzia technologiczne mogą, ale nie muszą, sprzyjać inkluzji – zależy to od sposobu ich wdrażania, dostępności oraz wrażliwości na potrzeby użytkowników.

Mimo dużej różnorodności tekstów, cały numer 55/56 spaja wspólna oś: sieci wsparcia budowane przez relacje, komunikację i współodpowiedzialność. Artykuły ukazują, że rozwój osób z niepełnosprawnościami jest procesem głęboko osadzonym w interakcjach – między rodzicami i specjalistami, między szkołą a środowiskiem, między instytucjami a kulturą, między technologią a człowiekiem. Wspólne pozostaje pytanie o jakość tych relacji i warunki, w których mogą one wzmacniać, a nie ograniczać podmiotowość.

Mamy nadzieję, że lektura tego podwójnego tomu będzie nie tylko źródłem wiedzy, lecz także inspiracją do refleksji nad tym, jak – jako środowisko naukowe i praktyczne – możemy współtworzyć przestrzenie autentycznie włączające. Zapraszamy do lektury.

Katarzyna Tersa
Redaktorka naukowa tomu